

Відгук

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора,
завідувача кафедри стоматології Харківського національного медичного
університету І.І. Соколової на дисертаційну роботу В.В.Череди
**„Діагностичне значення мікроекологічних порушень порожнини рота у
прогнозуванні запальних захворювань ясен осіб молодого віку”,**
подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за
спеціальністю 14.01.22.-стоматологія
до спеціалізованої вченої ради Д.44.601.01 при Вищому державному
навчальному закладі України «Українська медична стоматологічна
академія»

Актуальність теми. Відомо, що саме в останні десятиліття відбувається істотне погіршення здоров'я молодого покоління, особливо за період навчання. Цей факт є відображенням негативного інтегрального впливу багатьох чинників, які сприяють виснаженню компенсаторних можливостей й адаптаційних систем організму. Безумовно, аналогічні тенденції властиві й стоматологічному здоров'ю, яке є обов'язковою складовою загального здоров'я та одним з індикаторів якості життя. Зокрема, одними з найбільш поширених стоматологічних хвороб серед молоді є запальні захворювання тканин пародонта.

У зв'язку з вищезазначеним залишається актуальним глибоке вивчення механізмів розвитку захворювань порожнини рота. Але в ситуації, що існує сьогодні, головний акцент слід робити на пошуку ранніх донозологічних ознак ризику виникнення та розвитку запальних захворювань ясен. Саме розробка способів ранньої високоінформативної діагностики та прогнозування перебігу захворювань тканин пародонта дозволять науково обґрунтувати підходи до первинної профілактики та ефективного лікування запальних захворювань тканин пародонта, зокрема в осіб молодого віку.

Саме перераховані напрямки є ключовими щодо профілактики виникнення стоматологічної патології та запобігання розвитку необоротних стадій патологічного процесу.

Тому дисертаційне дослідження Череди В.В. є вельми актуальним та своєчасним.

Зв'язок работ з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Череди В.В. є самостійним фрагментом науково-дослідної роботи ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія» «Визначити роль запальних захворювань зубо-щелепного апарату в розвитку хвороб, пов'язаних із системним запаленням» (№ Державної реєстрації 0112U001538).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Для вирішення поставлених у роботі задач автором проведено низку досліджень, серед яких стоматологічне клінічне, психологічне обстеження, лабораторні дослідження щодо визначення біофізичних та імунологічних показників ротової рідини, колонізаційної резистентності СОПР, мікробіоценозу біоплівки ясенної борозни, визначення дисбіозу інших відділів шлунково-кишкового тракту та математико-статистичний аналіз для обробки отриманих даних і розробки прогнозування виникнення запальних хвороб пародонта. Перелічені методи автор використовував у достатньому обсязі, що дозволило отримати переконливі результати.

Наукова новизна і теоретична цінність дослідження визначається результатами проведених досліджень і полягає у розробці алгоритму прогнозування, ранньої діагностики й контролю ефективності лікування запальних захворювань ясен в осіб молодого віку на основі нових способів скринінгової оцінки колонізаційної резистентності порожнини рота, оцінки психофізіологічних особливостей осіб молодого віку з різним стоматологічним статусом, виявленні коливань мікроекологічного гомеостазу порожнини рота та їхнього зв'язку із дисбіозом інших відділів шлунково-кишкового тракту. При виконанні роботи були застосовані високоінформативні методики при проведенні лабораторних та клінічних досліджень, які цілком адекватні поставленим завданням і відповідають

сучасним вимогам до забезпечення відповідного науково-технічного рівня виконання наукових розробок. Узагальнені цифрові результати отримані шляхом проведення комплексного статистичного аналізу, тому достовірність отриманих результатів не викликає сумніву.

Результати проведених досліджень мають теоретичне й практичне значення не тільки в стоматології, а й мікробіології, імунології, патологічній фізіології.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розширенні можливостей ранньої діагностики й прогнозування запальних захворювань ясен в осіб молодого віку. Запропоновані способи визначення мікроекологічних порушень порожнини рота здатні підвищити ефективність оцінки резистентності й адаптаційних можливостей СОПР та мікробіоценозу порожнини рота як маркерів адаптації всього організму до факторів зовнішнього та соціального середовища. Крім того, доведена доцільність включення екстракту елеутерококу й вітаміну А в схему комплексного лікування хронічного катарального гінгівіту в осіб молодого віку.

Апробація результатів дисертації та публікації відповідають вимогам ДАК щодо кандидатських дисертацій. Результати роботи в повному обсязі було представлено й обговорено на 9 науково-практичних стоматологічних заходах різного рівня. Головні результати дисертації Череди В.В. відображено у 28 наукових працях, у тому числі у 9-х фахових наукових виданнях, рекомендованих ДАК України, у 2 статтях у зарубіжних журналах, що входять до міжнародної бази даних «Scopus», у 8-х тезах. За результатами проведених досліджень отримано 3 деклараційних патенти України на корисну модель, видано 1 галузеве нововведення, 3 інформаційні листи про нововведення в системі охорони здоров'я.

Загальні відомості про роботу. Загальний обсяг дисертації становить Дисертаційна робота викладена українською мовою на 244 сторінках друкованого тексту. Основний зміст роботи викладений на 197 сторінках, з яких 42 повністю зайнято ілюстративним матеріалом. Структурно робота

побудована за традиційною схемою і складається зі вступу, огляду літератури, розділу щодо об'єктів та методів дослідження та 4 розділів власних досліджень, розділу аналізу та обговорення результатів досліджень, висновків, списку використаних джерел літератури. Робота ілюстрована 95 таблицями й 13 рисунками.

ВСТУП викладено на 7 сторінках (6 – 12 стор.) та відображає інформацію щодо актуальності роботи, її зв'язку з науковими напрямками, мети й завдань дослідження, об'єкту, предмету та методів дослідження, наукової новизни отриманих результатів, практичної значущості, особистого внеску здобувача, публікацій. Мета дослідження чітко сформульована та відповідає рівню кандидатських дисертацій. Відповідно до мети поставлено 6 завдань для її виконання. Об'єкт і предмет досліджень визначені здобувачем методично правильно. Зауважень до вступу немає.

Розділ 1 – огляд літератури «Сучасні уявлення про етіологію і патогенез запальних захворювань пародонта, проблеми їх діагностики, прогнозування і лікування» викладено на 22 сторінках (стор.13 – 33), що не перевищує 20 % основного тексту роботи. Розділ має три підрозділи, у яких автором надано повну характеристику стану проблеми захворювань тканин пародонту на сьогоднішній день. Підрозділ 1 присвячено ролі мікробної біоплівки, стану місцевого імунітету та ролі психологічних характеристик особистості в розвитку запальних захворювань пародонта. А в назві підрозділу вказані лише роль біоплівки та місцевого імунітету. Підрозділ 1.2 висвітлює питання ранньої діагностики та прогнозування запальних захворювань пародонта. Автор наголошує на тому, що жоден з раніше створених способів не враховує вирішальної ролі стану колонізаційної резистентності СОПР й мікроекологічних зсувів біоплівки ясенної борозни в етіології запальних захворювань ясен. У підрозділі 1.3 узагальнена інформація щодо особливостей лікування запальних захворювань ясен в осіб молодого віку.

Слід сказати, щ автор добре знає літературу за темою дисертації, критично оцінює дані, отримані іншими дослідниками, добре їх узагальнює. Розділ побудовано вірно також і в методологічному аспекті: кожен з підрозділів має резюме, розділ в цілому також закінчується узагальнюючим висновком, що обґрунтовує необхідність розпочатого здобувачем дослідження та окреслює його основні напрямки. Принципових зауважень до розділу в цілому немає.

Розділ 2 (стор.34 – 46) присвячено об'єктам та методам досліджень. В перших трьох підрозділах автором надана докладна характеристика об'єктів клінічних спостережень, алгоритмів об'єктивного дослідження. При проведенні дослідження автором було використано 2 індекси для визначення рівня гігієни та 5 - для об'єктивізації стану тканин пародонта, що, на мій погляд, є не зовсім доцільним з огляду на певне дублювання отриманої інформації.

Підрозділ 2.4. дає характеристику методам психологічного тестування обраного контингенту пацієнтів.

В підрозділі 2.5. описані методи біофізичних досліджень ротової рідини, таких як швидкість салівації, поверхневий натяг, в'язкість, рН, мінералізуючий потенціал та її кристалізаційні властивості. Також в належному обсязі надано інформацію щодо лабораторних методів дослідження, які представлені ще у 5-х підрозділах. Серед них оцінка колонізаційної резистентності слизової оболонки порожнини рота та оцінка ризику запальних захворювань пародонта, мікробіологічні, імунологічні методи, дихальний тест з глюкозою для діагностики надмірного бактеріального росту у тонкій кишці. Слід зазначити, що перші два дослідження виконані за власними методиками, захищеними патентами України.

Останні два підрозділи розділу 2 присвячено схемі лікування осіб молодого віку із запальними захворюваннями ясен та методам статистичного аналізу отриманих результатів. Серед останніх окрім традиційного методу за Стьюдентом, автором використано ще й кореляційний аналіз, метод бінарної логістичної регресії, що дозволило більш наочно та переконливо представити

отримані результати. Принципових зауважень до розділу 2 немає, але інформація щодо регламенту проведення досліджень мала бути більш чіткою.

Розділ 3. «Аналіз мікроекологічних порушень порожнини рота осіб молодого віку залежно від стану ясен та психологічного статусу» (стор. 47 – 95) дуже змістовний, розміщений на 49 сторінках та має 4 підрозділи, ілюстрований 40 таблицями та 9 рисунками. Підрозділ 3.1 висвітлює питання колонізаційної резистентності порожнини рота та оцінку ризику запальних захворювань пародонта залежно від стоматологічного статусу обраного контингенту і автором доведено, що рівень колонізаційної резистентності має прямі взаємозв'язки з активністю каріозного процесу й розвитком запалення в яснах. Підрозділ 3.2 присвячено встановленню зв'язків колонізаційної резистентності порожнини рота із біофізичними властивостями ротової рідини. Автор підтвердила, що найбільші зміни біофізичних параметрів (швидкості слиновиділення, в'язкості, поверхневого натягу й кислотно-лужної рівноваги) ротової рідини та її мінералізуючого потенціалу спостерігаються за умов високої інтенсивності карієсу та запальних явищ у яснах.

Підрозділ 3.3 висвітлює особливості мікробіоценозу ясенної рідини та місцевого імунітету порожнини рота залежно від стану зубів та тканин пародонта. Безумовно, вказаним напрямком займалося багато дослідників, але на відміну від них дисертант докладно вивчила склад мікробіоти ясенної рідини й фактори місцевого імунітету порожнини рота та особливості їхніх змін за умов розвитку карієсу та захворювань тканин пародонта в молодих людей обох статей. Завдяки проведеному дослідженню автор підтвердила прямі взаємовідношення між мікробіоценозом порожнини рота та гігієнічними, біофізичними характеристиками порожнини рота, рівнем колонізаційної резистентності слизової оболонки та ступенем дисбалансу мікрофлори ясенної борозни.

Враховуючи роль психофізіологічних характеристик особистості у виникненні та розвитку стоматологічних захворювань, автором досліджено роль колонізаційної резистентності порожнини рота та явищ дисбалансу

резидентної мікрофлори біоплівки в індивідуальній схильності до розвитку запальних захворювань пародонта. Результати даного аналізу, викладеного в підрозділі 3.4, свідчать про те, що відхилення профілю особистості у бік високого нейротизму є фактором ризику розвитку гінгівіту.

До зауважень до розділу 3 слід віднести наступне: 1) розділ починається із загальної інформації щодо розповсюдженості хвороб пародонта, що є недоцільним з огляду на змістовний огляд літератури й великий обсяг дисертації; 2) на підписах до рисунків 3.1.-3.6. із цитограмами слизової оболонки та мікроскопією вмісту зубо-ясенної борозни потрібно було б вказати належність пацієнта до тієї або іншої групи; 3) є недолік форматування через намагання розмістити таблицю 3.1 якомога ближче до першого згадування їх у тексті.

Розділ 4 «Вплив сезонності та психоемоційного напруження на стан ясен, ротової рідини, імуномікробіоценозу порожнини рота в осіб молодого віку» (стор. 96 – 144) займає 49 сторінок, має два підрозділи, ілюстрований 45 таблицями. Автором переконливо доведено, що сезонні зміни та психоемоційне напруження мають безпосередній вплив на стан ясен, а саме, викликають погіршення біофізичних властивостей ротової рідини, індексних показників стану тканин пародонта, зниження стійкості СОПР до колонізації умовно-патогенними та патогенними мікроорганізмами, підвищення мікробного навантаження ясенної рідини. Але щодо показників місцевого гуморального імунітету, то встановлено різницю у впливі вказаних чинників. Так, якщо навесні рівні лізоциму та IgA знижувалися, то за умов психоемоційного навантаження, навпаки, відбувалася активація даних факторів резистентності ротової рідини.

Зауваження: 1) на початку 1-го, 2-го підрозділів та на стор. 103 знов була надана зайва інформація, яка дублює матеріали розділів 1 та 2 й тільки перевантажує об'єм роботи; 2) чіткий узагальнюючий висновок за змістом усього розділу відсутній.

Розділ 5 «Оцінка прогностичної значимості запропонованих методів ранньої діагностики мікроекологічних порушень як маркерів ризику запальних змін пародонта» (стор. 145 – 156) складається з двох підрозділів. Перший присвячено прогнозуванню виникнення запальних змін пародонта за допомогою методу бінарної логістичної регресії, а другий – встановленню кореляційних взаємозв'язків показників, що впливають на мікроекологічні порушення порожнини рота. Проведений автором аналіз довів високу прогностичну значимість запропонованих методів ранньої діагностики мікроекологічних порушень як маркерів ризику запальних змін в тканинах пародонта. До зауважень знов можна віднести наявність матеріалу, що мав би бути представлений в розділах 1 та 2.

Розділ 6 (стор. 157 – 165) висвітлює виключно клінічні результати та присвячений впливу лікувального адаптогенного комплексу на динаміку мікроекологічного гомеостазу хворих на хронічний катаральний гінгівіт. Розділ надає інформацію не тільки про динаміку змін індексних показників, біофізичних особливостей ротової рідини, колонізаційної резистентності СОПР, кількісних та якісних характеристик мікрофлори ясенної біоплівки, а й дає відповідь на питання: чи має дисбіоз, виявлений в молодих осіб з хронічним катаральним гінгівітом, системний або локальний характер.

Зауваження: 1) знов є інформація оглядового характеру; 2) на мій погляд, розділ можна б було ілюструвати не тільки таблицями, а й для більшої наочності й гістограмами для демонстрації динаміки змін показників, що вивчаються; 3) значимість розділу підвищив би аналіз результатів проведеного лікування ще й через 6 місяців.

Розділ «Аналіз та обговорення результатів дослідження» (стор. 166 - 203) побудовано логічно, в ньому лаконічно висвітлені отримані дані. Аналіз одержаних результатів дозволили автору конкретизувати роль мікроекологічних порушень порожнини рота у прогнозуванні запальних захворювань ясен в осіб молодого віку. Зауваження викликає дещо перебільшений об'єм даного розділу.

Висновки (їх вісім) відповідають встановленим задачам, обґрунтовані і витікають із проведених автором досліджень.

Запропоновані **практичні рекомендації**, їх 7, сформульовано відповідно до отриманих в роботі результатів, мають чіткий зміст.

Автореферат повністю відображає основний зміст дисертації.

Незважаючи на виявлені недоліки, принципових зауважень щодо суті роботи, оформлення дисертації, подання матеріалу в дисертації немає. Автором обрано дуже ефективні й сучасні методи дослідження, разом з цим вони є доступними, неінвазивними та не надто витратними й дозволяють визначити ключові фактори в ініціації та розвитку основних стоматологічних захворювань. Наукова новизна дійсно відповідає формулюванню «вперше».

При аналізі дисертаційної роботи виникли деякі запитання, на які бажано отримати відповідь:

1. Чи можна пов'язувати погіршення стану ясен в осіб молодого віку виключно зі змінами в психоемоційній сфері?

2. Чи маєте Ви офіційні кваліфікаційні підстави для проведення психологічного тестування, чи отримано було інформовану згоду на його проведення та чи залучалися до інтерпретації отриманих даних фахівці відповідного профілю?

3. Чому Ви вирішили при обраному напрямку досліджень крім стану тканин пародонта ще й вивчати стан твердих тканин зубів?

4. В дисертаційній роботі зустрічаються різні терміни щодо стресорної реакції молодих людей на певний етап під час їх навчання. Чи є аналогічними терміни «психоемоційне напруження», «психоемоційний стрес», «очікувальний короткочасний стрес»?

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Дисертаційна робота Вікторії Володимирівни Череди „Діагностичне значення мікроекологічних порушень порожнини рота у прогнозуванні запальних захворювань ясен осіб молодого віку" представлена на здобуття вченого ступеня кандидата медичних наук є самостійною завершеною

науковою роботою, яка присвячена теоретичному обґрунтуванню і новому практичному рішенню актуальної наукової задачі – підвищенню ефективності прогнозування, ранньої діагностики та контролю динаміки лікування запальних захворювань тканин пародонта у осіб молодого віку.

Дисертаційна робота Череди В.В. відповідає вимогам п. 11 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 24.07.2013 року № 567, а її автор заслуговує присвоєння ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 - стоматологія.

Офіційний опонент, завідувач кафедри
стоматології Харківського національного
медичного університету МОЗ України,
д.мед.н., професор

І.І.Соколова

